

El passat mes de novembre, dins el cicle de conferències *Santa Maria, segle xx*, programat amb motiu dels mils anys del primer document que esmenta Santa Maria, Jordi Buscà i Colell parlà dels seus records i la seva vinculació amb la parròquia, des de la seva infantesa fins a la joventut.

RECORDS I ANÈCDOTES DE SANTA MARIA

Després d'escoltar les dues anteriors xerrades en les quals en Rafel Soler detallava com era l'església abans de 1936 i que la Carme Solà explicava amb mil detalls com funcionava la parròquia durant els anys posteriors a la Guerra Civil, hauria pogut seguir el mateix model i explicar com funcionava Santa Maria en els anys quaranta i cinquanta, que corresponen als períodes de la meva infantesa, la meva adolescència i la meva joventut, tot fent una descripció de les associacions i els grups que s'hi movien.

Però intentaré fer-ho diferent i la meva xerrada consistirà a seguir el rastre de la meva particular trajectòria per Santa Maria, molt similar, per altra banda, a la que van seguir centenars de nois que ens movíem per l'entorn de la parròquia. Explicaré com vaig tenir els meus primers contactes amb Santa Maria, com vaig viure al seu redós durant més de vint anys i com, sense adonar-me'n, vaig assolir l'etiqueta d'adult.

Començaré, doncs, per les beceroles dels meus contactes amb la parròquia, que van ser per la via estrictament familiar, ja que els meus avis, el meu oncle i el meu pare tenien una vinculació amb la parròquia per ser-ne els paletes, diem-ne, titulars. Però el primer contacte d'infant amb el fet religiós va ser quan, als sis anys, vaig entrar al col·legi dels Maristes del carrer de Sant Josep i, de forma immediata, em van preparar per fer la Primera

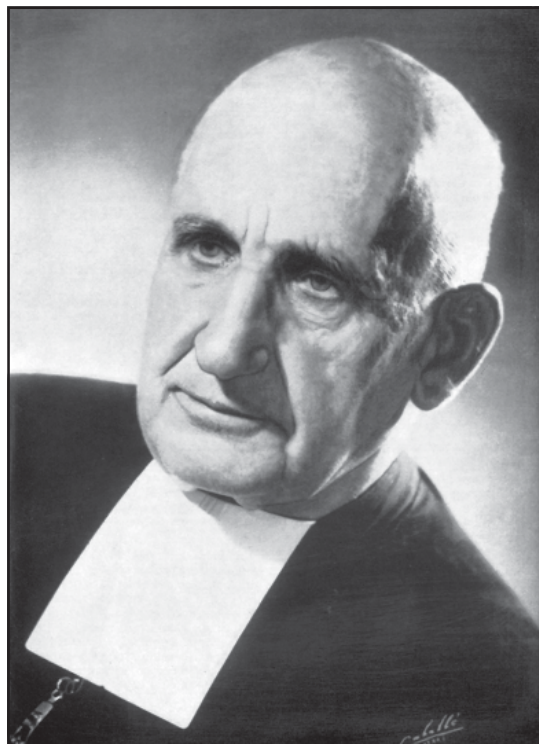
Comunió, que vaig fer el 23 de maig de 1940, quan encara no havia complert els set anys. Com va ser la meva entrada en aquest col·legi? Era l'any 1939 i quan el meu pare va tornar a casa després dels anys de guerra, recordo que, al cap de pocs dies, ens va dir a mi i al meu germà: «Ara anireu a un col·legi que té un pati molt gran». Quan la meva mare ens va acompanyar el primer dia al col·legi, el director, el germà Doroteu, ens va rebre assegut en un sitial situat dalt de l'escala de l'entrada i ens va fer passar al pati. De veritat, que vàrem tenir la sensació que era un gran pati, quan en realitat no en té res, de gran, però per a nosaltres, que havíem passat la guerra en una escola que ocupava els baixos d'una casa del carrer d'Argentona, que per tot esplai només teníem l'eixida de menys de deu metres quadrats, aquell pati era extraordinari.

A partir d'aquest punt comença la història de la meva relació d'infant amb la parròquia de Santa Maria. A casa nostra, des de petits, estàvem acostumats a sentir parlar dels capellans de la parròquia, mossèn Carmany, mossèn Andreu, mossèn Fargas, mossèn Colomer i altres, ja que, des de la casa del carrer dels Àngels, els avis i les tietes veien passar cada dia els enterraments que arribaven fins a dalt del carrer, on s'acomiadava el dol. Normalment, els enterraments portaven dos, quatre o més capellans, a més dels escolans, que s'escollien per torn pels escolans majors de la basílica, dels quals en recordo dos, en Joan Torrent i en Pere Rigau.

Salvador Oller i Angelats, germà marista,
l'«hermano Doroteo».

Permeteu-me ara de fer un petit apartat per desenterrar els meus records d'aquest carrer, un carrer que ara porta el nom de Portal de Valldeix, en el qual, tradicionalment, hi habitaven alguns capellans de Santa Maria, el darrer dels quals va ser mossèn Jubany, fill de Dosrius, que va heretar la feina d'administrador del cementiri que, fins aleshores, pertanyia a mossèn Andreu. En l'anada al cementiri, la gent que anava als enterraments acompanyant el cotxe de can Vador dels Morts, amb el difunt i els capellans, quan arribava a aquest carrer percebia successivament una gamma de flaires i olors que avui dia són impensables. A l'inici del carrer, l'olor del pa acabat de sortir del forn de cal Menyo competia amb l'olor del tabac o de les neules que es fabricaven a la botiga de can Brullet. Continuant carrer amunt, la flaire del ciment i les rajoles de can Nogueras es perdia en arribar a can Piu, l'única casa de Mataró on s'arreglaven bicicletes i patinets, en la qual l'olor de ferritxa, de ferro vell i de goma feien girar la vista cap a un altre lloc. Més amunt, se sentia l'olor del carbó de la fornal de cal Ferrer, i la remor del mall contra l'enclusa que, ja de bon matí, havia despertat els veïns. A mig carrer, mig dissimulada per la sentor de les bótes i les barriques de cal Boter, omplia el carrer la flaire inconfusible dels caramels de can Tria. Després d'aspirar l'olor del sabó i la colònia del barber Fernando i del carretó del gel de can Fortiana, s'arribava al final de la primera etapa, la cantonada de can Plana que, en temps de tardor, inundava el carrer amb l'olor àcida del most i del raïm que trepitjàvem els nois del carrer. En aquest punt s'acomiadava el dol, els capellans tornaven a Santa Maria i el difunt seguia cap a l'Esplanada i el Cementiri.

Deia que amb els altres nois del col·legi vaig fer la comunió a Sant Josep, però, de seguida, els pares ens van portar a la nostra parròquia natural de Santa Maria i ens apuntaren per anar a doctrina, l'equivalent a l'actual catequesi. Des d'aleshores, cada diumenge a dos quarts de quatre de la tarda, les campanes de l'església ens treien de taula i cap a Santa Maria falta gent! Tinc records inoblidables de diferents catequistes, l'Enric Quadrada i en Jaume Comas, entre d'altres. Jo vaig anar seguint, una darrere l'altra, totes les seccions fins que vaig arribar a ser catequista i, als darrers anys, ho vaig ser de la secció dels més grans, on ja em saltava una mica les normes i les làmines, i tractava els nois com a persones més grans. Recordo un alumne, el capellà Jaume González Agàpito i molts d'altres que encara trobo a vegades pel carrer. Un altre alumne que vaig tenir de «repetidor» durant alguns



anys va ser en Josep «tonto», un xicot adult, però amb mentalitat de nen de quatre anys, que es movia per la parròquia i que a vegades portava una «atxa» per fer llum als músics de la Banda Municipal. Ara no seria correcte el qualificatiu pejoratiu que li donàvem. Ara diríem que era un disminuït.

Com que m'he vist obligat a burxar en el disc dur de la meva memòria, esmentaré un fet transcendental de la meua vida que està lligat a la doctrina de cada diumenge. Un dia, quan ja sortíem de casa per anar a Santa Maria, el meu pare, tot d'una, ens va dir al meu germà i a mi, que us agradaria estudiar el batxillerat? Jo, que no sabia el significat de la paraula, immediatament vaig associar la pregunta a un canvi d'escola, on anava de mala gana perquè tenia onze anys i ja estava a l'última classe i em feien repetir. La nostra resposta va ser un sí rotund, un sí que ens va canviar la trajectòria vital, ja que vaig anar als Salesians i el meu germà va entrar a una acadèmia a preparar-se per començar la carrera d'aparellador. Perdoneu aquesta disgregació, però m'ha vingut de gust parlar dels efectes col·laterals dels meus primers passos per Santa Maria...

Els diumenges, en sortir de doctrina, anàvem tots els nois cap al Foment a veure la pel·lícula que feien o la comèdia que representaven els de la secció teatral. Ens encabíem tots al galliner, on fèiem més tabola que no pas seguíem les imatges de la pantalla, fins al punt que, moltes vegades, havia de pujar l'acomodador a amenaçar-nos de

Diumenge de Rams a l'Esplanada (c. 1960).
Fotografia Masachs. MASMM. Arxiu d'Imatges.

fer-nos fora. La nostra estada i esbarjo al cine durava molt poc, ja que, quan eren les set del vespre, havíem d'anar a l'església a la funció parroquial on, després de les novenes o tridus que tocaven, havíem d'escoltar la veu tronant d'un sacerdot predicador que, des de la trona, per menys de deu cèntims, ens amenaçava amb les penes eternes de l'infern. Al principi, la trona era provisional, de fusta, que substituïa la que van cremar durant la guerra, però, més tard, el fuster Pepito Mach la va fer molt més solemne i barroca i en Quico Fors la va esculpir, esmaltar i decorar.

Les noies tenien prohibit actuar junt amb els homes de la secció teatral del Foment, i això obligava algun actor a disfressar-se de dona quan el paper ho exigia. De totes maneres, recordo que les noies, totes soles, també van fer actuacions molt reeixides, representant amb molt d'èxit obres com la *Ventafocs* o la *Blancaneus*, a les ordres de la senyora Marañón. Com podeu imaginar, obres poc atrevides. La temporada teatral del Foment acabava amb les representacions dels *Pastorets*, en què els nois de doctrina ens disfressàvem de dimonis o pastors. Les actuacions de la secció teatral, de la qual en Lluís Rabassa, en Mola i l'Esperalba eren uns dels actors més destacats, es van acabar quan l'escenari va presentar símptomes evidents de ruïna i es va haver de tancar.

A partir del nostre pas per la doctrina, entràvem a ser congregants de la Congregació Mariana de Sant Estanislau de Kotska, i això significava que havíem de portar la medalla de cinta blava, anar a la Sabatina els dissabtes al vespre, a la missa de comunió dels diumenges i a les processons del Corpus, de les Santes o del Divendres Sant. Aquesta processó tenia per a nosaltres, els més petits, un cert «morbo», perquè ens reuníem a la capella dels Dolors veient com els més grans es vestien de penitents i es carregaven de cadenes, com els armats es disfressaven i com els portants del Sant Crist es posaven la vesta i les corretges. Nosaltres, ens afegíem al seguici portant un ciri, però abans havíem fet l'aventura de baixar d'amagat a la cripta dels Dolors, imaginant-nos de trobar la mòmia de la Patraca. Una altra de les processons a la qual no podíem faltar era la del Combregar general, acompanyant el Santíssim des de la parròquia fins a l'Hospital, el diumenge després de Pasqua, al matí.

D'aquestes processons, només s'han conservat les de Setmana Santa, si bé a partir de 1962 van passar quinze anys en què no van sortir, i les úniques



manifestacions exteriors dels dies sants eren la benedicció de les palmes, que la parròquia de Santa Maria celebrava a l'esplanada del convent de les Caputxines amb una assistència massiva, i el Via Crucis de primera hora del matí del Divendres Sant, també amb molta assistència. En reanudar-se les processons, els Armats van tornar a sortir gràcies al treball de conservació i construcció de les noves armadures fetes pel pare Llinàs. Si bé els armats actuals ja no tenen lligams amb la parròquia, han recuperat la tradició, tres vegades centenària, de desfilar per Setmana Santa i han assolit que l'Ajuntament els hagi donat l'estatus d'entitat patrimoni de la ciutat. Sense voler jutjar l'autenticitat de les noves manifestacions de Setmana Santa, m'atreviria a dir que ha augmentat la seva càrrega folklòrica.

Quant a la processó de les Santes, que recorria els carrers de la ciutat la tarda del 27 de juliol, es pot dir que ha perdut la motivació religiosa i s'ha convertit en una processó laica. S'han eliminat tots els símbols religiosos, però s'ha conservat l'estructura primitiva; en lloc de les relíquies de les Santes que recorrien els carrers de la ciutat, avui es passen

Processó amb els Armats.
Fotografia Joan Castellà. MASMM.

els nous paradigmes de la ciutat, els gegants, les momerotes, l'àguila, els diables, etc. Les autoritats que abans presidien la processó vestits de vint-i-un botó, ara també ho fan, però amb mànigues de camisa, darrere dels gegants, i tampoc hi falta el seguici que, si abans estava format per persones endiumenjades, ara està format per una multitud de ciutadans, homes i dones, nois i noies uniformats amb la samarreta de torn que substitueixen les nenes que, vestides de santa, eren admirades per familiars i coneguts. Sense ànim de voler ser sarcàstic, crec que la gent continua tenint necessitat de les processons, però la societat ha canviat els símbols i les motivacions religioses per elements folklòrics, ja que el folklore s'ha convertit en la religió de la modernitat seguida per molts dels nostres conciutadans.

Algú podria pensar que els nois d'aquella època patíem per haver de suportar aquest excés d'actes religiosos, però cal tenir en compte que, per a molts de nosaltres, no hi havia altres alternatives i, concretament, parlant per mi, haig de dir que els de la parròquia no eren tants com els que havíem de patir els alumnes dels Salesians que, per això, tenia el malnom de «la txeca». Encara que sé d'algú que ha tingut problemes psicològics per aquesta causa, jo, de moment encara no n'he tingut.

Si avancem una mica, sortim de les vivències de la meva infància a Santa Maria i passem a les de la meva adolescència i joventut, haig de dir que quan ja teníem quinze o setze anys ens convertíem en congregants de sant Lluís Gonçaga. El nostre referent passava a ser mossèn Andreu, que sempre estava al peu del canó, vetllant per nosaltres des del despatx del seu cau del sotaescala del Foment, a la sala d'entrant a mà esquerra on, a més, hi havia una taula de ping-pong i tauletes i cadires on jugar a escacs o al parxís. Mossèn Andreu era el conseller discret que tenia una paraula per a tothom i ens estimulava a prendre part a les activitats de la parròquia. Cada any, el dia de la Puríssima, es proclamava la nova Junta, i s'imposava la cinta blanca a la medalla del que era escollit president per aquell any.



Mossèn Andreu tenia un gran interès a encaminar-nos cap al pati dels Lluïsos, propietat del Foment. En aquell pati, es feien alguns actes i vetllades esportives que ell presidia, es feia catequesi i es practicava l'esport. Comptava, per a aquesta pràctica, amb la impagable ajuda de l'Antoni Lladó, gràcies al qual molts ens vàrem iniciar en la pràctica de l'esport atlètic. Encara tinc ben viva la imatge dels atletes saltant i corrent, com la de l'Esteve Vila-seca corrent els seixanta metres, en Joan Ovejero saltant a perxa o l'Ernest Pons fent el salt d'alçada. D'aquell pati, van sortir iniciatives esportives que han superat el pas del temps, com el Grup Gimnàstic Lluïsos i el club de futbol del Juventus AC, que volia dir d'Acció Catòlica, però que després es convertí en Associació Cultural, conservant les sigles, però canviant el sentit.

No tots els joves congregants tenien afeccions esportives; n'hi havia molts d'altres que els diumenges al matí feien catecisme als infants i, ells mateixos, a la tarda, representaven els *Pastorets*, comptant sempre amb una nombrosa presència d'espectadors que omplien la sala, presidida per la imatge de sant Lluís. Alguns anys després, aquesta mateixa sala es va convertir en la sala d'assaig del Grup Gimnàstic Lluïsos, que capitanejava Antoni Lladó ajudat pel senyor Frediani.

Però l'activitat dels Lluïsos que més repercussió va tenir per al jovent de Mataró van ser les audicions de sardanes, que, cada diumenge d'estiu a la tarda, omplien el pati de joves, nois i noies, que en aquell espai tenien ocasió de trobar-se, fer

manetes i passar la tarda. Segurament, que moltes parelles que ara ronden els setanta anys es van formar en aquelles delicioses tardes d'estiu als Lluïsos. Els joves més grans, sempre al costat d'en Lladó, vàrem organitzar durant molts anys aquelles audicions de sardanes que, en acabar-se l'estiu, es convertien en l'organització de molt concorregudes excursions a Montserrat en autocar.

Una altra activitat que es desenvolupava als Lluïsos durant l'estiu eren els famosos festivals de gimnàstica ornamental del grup d'en Lladó, que a vegades incorporaven atletes de primera categoria, i que en algunes ocasions van assolir èxits espectaculars, com aquells en els quals el gran gimnasta internacional Joaquim Blume va atraure multituds al pati.



Amb tot el que acabo de dir, es pot veure ben clar que durant els anys quaranta i cinquanta l'Església i, concretament, la parròquia de Santa Maria, exercia amb molta eficàcia una labor de suplència pel que fa al lleure i la diversió de gran part dels joves mataronins.

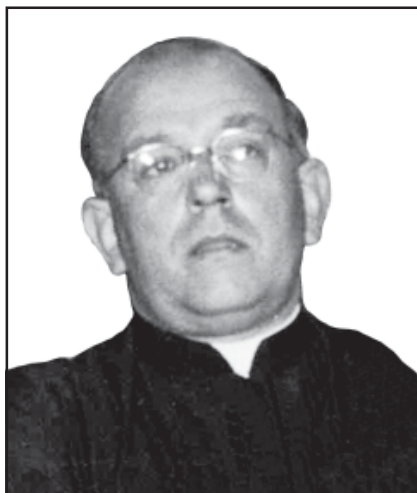
A més d'aquesta visió de la parròquia, vista amb els ulls del jove que jo era aleshores, cal dir que l'església, és a dir, la basílica, anava recuperant-se dels anys nefastos de la guerra. Tots els rectors es van preocupar sempre per la millora i la reconstrucció dels diferents indrets, començant per mossèn Massó, acabada la guerra, continuant per mossèn Antolí Vancell, mossèn Mauri, mossèn Francesc Pou, mossèn Josep Colomer i, ara, mossèn Joan Barat. Tots ells han deixat les seves petges en la fàbrica de l'església. Recordo com es van tornar a posar al

seu lloc del campanar les pesades campanes en una difícil operació feta pels paletes de casa meva, la retirada de la gran reixa que tancava l'accés a l'espai de davant de l'església, la construcció del baldaquí de l'altar Major, obra de l'arquitecte Bonet Garí, l'enrajolat del presbiteri, la reforma de l'orgue que durant la llarga temporada de les restriccions elèctriques funcionava amb l'aire generat per les manxes accionades per homes, la construcció del baptisteri amb les pintures murals d'en Jordi Arenas, la creació del Museu-Arxiu de Santa Maria, una institució cultural de primer ordre que ha estat, i és, un instrument eficaç per a la preservació del llegat històric de la parròquia i de la ciutat, la reforma del casal parroquial i la casa del rector, l'obertura de l'hort del rector, la reforma dels altars per seguir les recomanacions del Concili Vaticà II i, ja en els darrers anys, la gran i costosa obra de la reforma de la capella del Santíssim. Tots els rectors

Actuacions del
Grup Gimnàstic Lluïsos (1957).
MASMM. Arxiu d'Imatges.



Dr. Josep Jubany i Jubany.
MASMM. Arxiu d'Imatges.



Don Eusebio de Iraola e Iparragirre.
MASMM. Arxiu d'Imatges.



Mossèn Josep M. Andreu i Castany.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

que han passat per Santa Maria han deixat la seva empremta, i cal agrair-los els esforços que hi han emprat.

Fent una breu referència a les modificacions experimentades a l'entorn de Santa Maria, cal esmentar les reformes urbanístiques portades a terme per l'Ajuntament, començant pel canvi del nom de la plaça que ara es diu de Santa Maria, i abans era del doctor Samsó, el canvi de lloc de l'artística font del centre, quan es va construir el transformador subterrani, la sembrada de les dues altíssimes i centenàries palmeres al costat de la porta del baptisteri, que es van recuperar del pati de l'antiga casa de can Xammar, que l'Ajuntament va fer alevosament enderrocar per construir un mercat que mai no s'arribà a posar en marxa. Aquestes palmeres van desaparèixer després de ser traslladades al racó del costat de ca l'Espà. També cal esmentar la conversió del carrer Nou en carrer de vianants, amb una nova pavimentació. Aquest carrer, tan lligat tradicionalment a la parròquia, i que continua sent el seu principal accés. I, finalment, cal parlar també de la nova urbanització i pavimentació de la plaça de Santa Maria.

Tornem a l'apostolat juvenil que es desenvolupava a Santa Maria per les congregacions marianes dirigides per mossèn Andreu, que s'anava fent gran. Va ser cap a principis dels anys cinquanta quan va venir a Mataró un sacerdot basc, Eusebio de Iraola, que era el capellà de Valldemia. Era una persona vital, molt enèrgica, amb ganes d'introduir-se en els moviments juvenils de Mataró, cosa que no li va ser gaire difícil ja que la seva arribada va coincidir amb els anys de decadència física de mossèn Andreu. A més, sospito que la jerarquia del Bisbat es proposava substituir les congregacions marianes, que tenien una

certa tradició catalanista, pel moviment de l'Acció Catòlica, més espanyolista. El capellà doctor Iraola era l'home adequat per a aquest canvi i començà el seu treball de proselitisme entre els joves del Foment i dels Lluïsos, creà una soterrada tensió amb mossèn Andreu, de la qual jo vaig ser testimoni en diverses ocasions, ja que en els darrers anys hi vaig tenir contactes sovintejats perquè em va facilitar l'accés als arxius de la Congregació perquè n'escrivís la història. Vaig escriure molts folis d'aquesta història amb les dades extretes d'aquest arxiu, però no vaig acabar el treball perquè va morir mossèn Andreu. Alguns anys després, se'n van publicar alguns capítols en el *Butlletí* del Foment Mataroní. Tinc un viu record de la mort de mossèn Andreu perquè, el vespre de la vigília del decés, els congregants en processó vàrem acompanyar el rector, que li portà el Viàtic solemnement. En aquell temps, no existia la tramesa de missatges ni per SMS ni per Internet, però puc assegurar que la transmissió de notícies funcionava de manera molt efectiva perquè, d'altra manera, ningú no s'hauria pogut explicar l'extraordinària quantitat de joves que ens vam reunir en aquest acte tan emotiu i que no he pogut presenciar mai més.

A mossèn Andreu, el substituï en les labors d'apostolat de la joventut, de la parròquia i de l'administració del cementiri, mossèn Josep Jubany, que havia estat canonge de Sogorb, que va saber dissimular i apaivagar l'enfrontament soterrat amb mossèn Iraola, que continuava existint. Mossèn Jubany va propiciar una obertura cap a sectors de la joventut una mica allunyats de l'Església, i va donar el seu suport a les sessions de Cine-Fòrum del Foment i a l'incipient moviment antifranquista que els joves començaven a experimentar. Precisament, als baixos del Foment van tenir lloc algunes

trobades d'en Jordi Pujol, futur president de la Generalitat de Catalunya, amb joves cristians de Mataró per formar el moviment ara conegut com el CC. Jo en sóc testimoni.

Això sí; aquests fets coexistien amb les campanyes del nacionalcatolicisme imperant al país, que es manifestava en l'organització de les setmanes de «Santa Misión», que s'estenien per tot Espanya, i de les conferències quaresmals que, amb una gran participació, tenien lloc en el Foment. Així es va arribar als anys seixanta amb unes congregacions gairebé inoperants i una Acció Catòlica molt esmorteïda. Per acabar-ho d'arreglar, el Foment es va tancar perquè l'edifici amenaçava una ruïna imminent. La Junta no podia restar impassible davant la possible desaparició de l'històric edifici, i es va veure obligada a vendre el pati dels Lluïsos per poder enderrocar i reconstruir l'edifici del Foment. Amb el producte de la venda, es va poder reedificar d'acord amb el projecte signat pels arquitectes Jordi Estrany i Miquel Brullet, que porta data de 1966. És l'edifici que avui continua sent una referència en l'àmbit cultural de la ciutat.

A partir d'aquells anys seixanta, els joves ens hem convertit en homes i pares de família, i ara som testimonis vius d'uns canvis radicals en les relacions de les persones amb la religió catòlica i amb la parròquia, uns canvis espectaculars i inimaginables en aquell temps.

En l'àmbit de la religió, hem passat d'un nacionalcatolicisme exagerat a un creixent laïcisme que comporta l'abolició de qualsevol signe religiós i que, fins i tot, en moltes ocasions ridiculitza la pràctica religiosa.

En l'àmbit tecnològic, hem passat de l'època de la regla de càlcul, de les calculadores analògiques i de la ràdio, a ser víctimes d'una creixent informatització dels coneixements i d'un desmesurat lliurament als accelerats canvis de la tecnologia dels instruments de comunicació, com la televisió, els telèfons mòbils, els ordinadors i internet.

En l'àmbit social, cada dia assistim a canvis en la demografia i la composició ètnica dels nostres conciutadans, fent palès que el nostre poble ja no és Mataró: és el Món global.

Per a nosaltres, nois i noies, homes i dones que vam créixer a l'ombra de Santa Maria, del Foment i dels Lluïsos, tots aquests canvis no han somogut les nostres arrels i ara, quan fa mil anys que tenim constància de la parròquia, hem de saber adaptar-nos. Com un arbre que, encara que els huracans li somoguin el brancatge i li facin caure les fulles, el tronc roman ferm i inalterable perquè les arrels estan ben endinsades al terreny.

Aquestes arrels són tan fondes perquè som hereus d'una història, la història dels MIL ANYS DE SANTA MARIA.

Jordi Buscà Colell
Novembre de 2008



Santa Missió de Mataró (1961).
Acte al Teatre-Cine Clavé.
MASMM. Arxiu d'Imatges.